

Maahanmuuttoa käsittelevä ministerityöryhmä

Sisäministeri Petteri Orpo

Asia: Lapsiasiavaltuutetun tilannekuva ja toimenpide-esitykset yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin takaamiseksi

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus.

Perustelut lapsiasiavaltuutetun kannanotoille

Lapsen oikeuksien yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, ellei lapsen soveltuvien lakien mukaan lapsi ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä aikaisemmin (1 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Lapsen oikeuksien yleissopimus on lailla voimaan saatettuna suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä Suomessa. Tämän lisäksi Suomen perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Säännös ulottaa julkisen vallan turvaamisvelvollisuuden perustuslain 2 luvussa säädettyjen perusoikeuksien ohella myös Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa turvattuihin ihmisoikeuksiin. Turvaamisvelvoite ulottuu siten myös lapsen oikeuksien yleissopimuksessa taattuihin oikeuksiin.

Lapsen oikeuksien yleissopimusta tulee tulkita kokonaisuutena. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa ja toteutumista valvovan YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu toteutuu, kun kaikki yleissopimuksessa taatut lapsen oikeudet toteutuvat.¹

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt seuraavat artiklat perustavanlaatuisiksi yleisperiaatteiksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa:

- **lapsen edun ensisijaisuus** kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)
- **lapsen oikeus syrjimättömyyteen** ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla)
- **lapsen oikeus osallistua**, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä (12 artikla),
- **lapsen oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen** mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 22 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi joka yksin tai yhdessä vanhempiensa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa tai jota pidetään pakolaisena soveltuvien kansainvälisen tai kansallisen oikeuden ja menettelytapojen mukaan, saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia tässä yleissopimuksessa ja muissa sellaisissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat.

Tilannekuva

Lapsiasiavaltuutettu luo tilannekuvaa yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksista ja hyvinvoinnista perustuen ryhmäkodeissa asuvien lasten tapaamisiin, vastaanottokeskusvierailuihin, viranomaistiedonvaihtoon sekä järjestöiltä saatuihin arvioihin.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan Suomi ei ole pystynyt vastaamaan riittävällä tavalla loppukesän ja syksyn aikana yksin maahan tulleiden lasten vastaanottamiseen. Järjestöjen vastuulle on jäänyt ilman toimeksiantosopimuksia ja selkeitä ohjeita lasten vastaanottaminen muun muassa rautatieasemilla ja ohjaaminen rekisteröitymään vastaanottojärjestelmään. Vastaanottoprosessissa on ollut puutteita. Maahanmuuttovirasto on toiminut ripeästi majoituskapasiteetin lisäämiseksi.

Lasten vastaanottaminen ja rekisteröityminen turvapaikanhakijoiksi ovat tärkeitä vaiheita, joiden avulla voidaan turvata lasten turvallisuus mahdollisimman hyvin. Ruotsiin tuli vuonna 2013 noin 4000 alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa. Näistä lapsista katosi 347. Suomessa on viime vuosina tullut maahan 100-200 alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa. Vuonna 2013 näistä katosi 10. Yksin maahan tulevien lasten määrät ovat lisääntyneet huomattavasti, joten riski, että lapsia katoaa entistä enemmän, kasvaa. Vuonna 2014 Ruotsiin tuli noin 7000 alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa. Tämän vuoden keväällä Ruotsin ennuste kuluva vuodesta oli 8000 lasta, tällä hetkellä ennuste on 12 000-15 000. Maanantaina 28.9.2015 Suomeen oli tullut 976 lasta ilman huoltajaa.

Suomen on mahdollista välttää lasten katoamiset sekä taata lapsille turvalliset ja terveelliset kasvu- ja elinolosuhteet. Tämä vaatii kuitenkin muun muassa vastaanottoprosessin ja kotouttamisen kehittämistä. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että vastaanottoprosessissa varaudutaan entistä paremmin yksin maahan tulevien lasten tunnistamiseen ja auttamiseen. Kotouttamisessa on otettava erityisellä vakavuudella huomioon kokemukset 1. sukupolven maahanmuuttajanuorten heikosta integroitumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Toimenpide-esitykset

A. Turvapaikanhakijalasten tilanteeseen koordinaattorakenne

Lapsiasiavaltuutettu esittää perustettavaksi osaksi ministerityöryhmää erillisen jaoston, jonka tehtävänä on vastata alaikäisten turvapaikanhakijoiden tilanteen seurannasta ja tätä koskevien toimenpide-esitysten tekemisestä ministerityöryhmälle. Työryhmässä tulisi olla edustajat viranomaisten lisäksi keskeisistä järjestöistä ja tutkimusyhteisöistä.

B. Edustajia tarvitaan lisää

Jokainen yksin maahan tullut alaikäinen turvapaikanhakija saa edustajan, jonka tehtävänä on valvoa lapsen edun toteutumista (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011, 39 §). Edustajien tarve on suuri. Uusien edustajien rekrytointi on käynnistettävä kiinteässä yhteistyössä lapsi- ja perhejärjestöjen kanssa. Edustajille ei ole tarjolla säännöllistä koulu-

tusta. Lapsiasiavaltuutettu suosittelee, että edustajien koulutustoiminnassa tehdään yhteistyötä viranomaisten, järjestöjen ja tutkimusyhteisöjen kesken.

C. Tutkimushankkeet

Yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten kokemuksia vastaanottotoiminnassa on kartoitettava ja näin varmistettava vastaanottojärjestelmän kehittäminen lasten kokemustiedon perusteella. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa tutkimuksen tekemistä yksin maahan tulleiden lasten kokemuksista vastaanottoyksiköissä sisältäen säilöolosuhteet.

D. Lapset asiakaspalautteen antajiksi

Vastaanottokeskuksissa kerätään säännöllisesti asiakaspalautetta, mutta näissä kyselyissä lapset eivät ole automaattisesti vastaajina. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että lapset sisällytetään asiakaspalautteen antajiksi, mikä luo edellytykset kehittää vastaanottotoimintaa lapsiystävällisemmäksi.

E. Yksityismajoitus mahdollisuudeksi, lapsiperheille vastaanottoyksiköitä

Majoituskapasiteetti yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten vastaanottamiseksi on ääriarjoilla. Suuriin, yli 40 lasta, sisältäviin yksiköihin tulisi suhtautua kriittisesti. Tämän sijaan on syytä selvittää pikaisella aikataululla yksityis- eli perhemajoituksen käynnistämistä vastaamaan majoitustarpeeseen. Lisäksi lapsiperheille on syytä luoda vastaanottoyksiköitä, joissa lapsiperheiden erityistarpeet olisi mahdollista huomioida entistä paremmin ja joissa olisi edellytykset vertaistuen saamiselle.

F. Hallinnon välisen yhteistyön kehittäminen

Vastaanottolain (746/2011), lastensuojelulain (417/2007) ja kotouttamislain (1386/2010) välistä toimivuutta on parannettava. Eri viranomaisten tehtävät kaipaavat selkiyttämistä.

G. Selvitys toimintatavoista ja ohjeistuksien puutteista

Yksin maahan tulevien lasten vastaanottamisesta ja vastaanottoprosessin hoitamisesta on saatu huonoja kokemuksia viime viikkojen aikana. Järjestöt ovat pääosin vapaaehtoisvoimin vastanneet yksin maahan tulleiden lasten vastaanottamisesta muun muassa rautatieasemilla. Ohjausta eteenpäin poliisiasemille on jouduttu tekemään puutteellisin ja ristiriitaisin tiedoin.

Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että esille tulleista ongelmista tehdään selvitys, jossa arvioidaan viranomaisohjeistusten toimivuus ja niiden noudattaminen käytännössä. Selvityksen perusteella viranomaisohjeistus on päivitettävä ja saatettava kaikkien asianosaisten tahojen tietoon.

Jyväskylässä 1.10.2015

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

¹http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f14_&Lang=en